

Kováts Judit

Elszakítva (regényrészlet)

Mintha a nyár itt felejtette volna magát, és soha nem akarná átadni helyét az ősznek, hétágra süt a nap és a Hernád vize langymeleg még október 15-én is. A verőfényes időt kihasználva Wildner Áron birtokszomszédjával és jó barátjával kint vadászik a Domáskán, és velük van felesége, Marietta öccse is Iglóról.

Soha sikertelenebb vadászat nem folyt talán a hegyen, mint azon a vasárnapon. Mintha az összes vad elköltözött volna az erdőből, elmúlt dél, és semmi nem akart puskavégre kerülni. Bízva a vadászserencse megfordulásában mégis maradtak, mert a gyönyörű idő kárpótolta őket, s üres kézzel restelltek volna visszatérni. Kora délután lett mire négy nyulat és fél tucat fácánt a hegy lábánál, a szántókon sikerült elejteniük, s csalódottan ugyan, de úgy döntöttek, hogy befejezik a vadászatot.

Wildner Áron dombtetőn álló kúriájának teraszáról Nádasd túlvégéig ellátni, de Rády Marietta hiába kémleli órák óta piros fonott székéből a terepet, a férfiak nem és nem akarnak fölbukkanni. A széket a felső lépcsőfokig húzza, de ott sem bír sokáig ülve maradni, idegesen járkál le s föl az oszlopok között. Amikor meglátja végre őket, a virágágásokon keresztül gázolva rohan feléjük, s már messziről kiabálja, hogy „Vége! Fegyverszünet! Befejeztük a háborút!”. Az örömtől és izgatottságtól elfullad a hangja, s olyan valószerűtlen, amit mond, hogy férje hitetlenkedve kérdezi:

– Honnan szeded ezt a képtelenséget?

– Egymás után háromszor mondta be a rádió! – válaszolja kissé sértetten, majd a nyomaték kedvéért hozzáteszi, hogy „Hallotta anyád is.”.

Szesélyes vadászserencseről, éhségről, szomjúságról megfélekedve, azonnal a rádió köré sereglenek mind. Engelhart Aranka, Wildner Áron anyja megszokott helyén, a kandalló melletti kékvirágos öblös fotelben, a házigazda barátjával és sógorával a kanapén, Marietta a kis Zsuzsával a telefonasztal melletti széken tükön ülve várja az újabb híreket, de a férfiak hiába csavargatják felváltva a világevő keresógombját, mindenütt csak zene szól. Katonainduló váltja az operettet, s bosszúsan pillantanak a készülékre, amikor a szünet után Karády fátyolos bűgő hangja csendül föl.

Lázás tanakodásukat a telefon csörgése vágja ketté. A pillanatnyi feszült csöndet követően Marietta rebbenő kézzel nyúl a kagylóért, majd elfúló hangon jelenti, hogy „Berti az!”. Rády Bertalan vezérőrnagy, Marietta legidősebb bátyja, a keleti frontról visszatérve Budapesten állomásozik, s első kézből tudja a híreket.

Marietta falféher, amikor leteszi a telefont. „Nem sikerült. Az oroszokat semmi nem állíthatja meg, Duklát rohamozzák, és az Alföld közepén járnak. Ennyit mondott, nem beszélhetett. És még azt, hogy Gyula meghalt, lelőtték.”

Horthy szárnysegédjét, a kassai polgármester nagyobbik fiát mindannyian ismerik, s megdöbbenésükben szólni is elfelejteneik. A csöndet a falióra töri meg, ahogy negyedet üt. Hangja illetlenül harsánynak tetszik, bántja a fület, s Marietta hálásan néz a férjére, amikor az kijelenti, hogy „András nem maradhat tovább Budapesten, haladéktalanul haza kell hívni.”

Bársonyos az este, sehohly felhő az égen, s Marietta föláll a vacsoraasztaltól, hogy kinyissa az ablakot. András a Műegyetemről magyaráz éppen az apjának, Zsuzsa mintákat rajzol villájával a krumplicipőbe, anyósa elmélyülten szálkázza a halat, a hétköznapi idill azonban szertefoszlik, amikor hirtelen villámló fények világítják be az éjszakát. A különös jelenségre föl pattannak mind, s az ablakhoz rohanva fantasztikus tűzijáték tárul eléjük: a Domáskától a Szurokon át a Nagy-Milicig kék-fehériben villog a hegyvonulat, a pillanat törtrésze alatt rajzolódnak ki és tűnnek el a fekete égbolton a sziklák, körülöttük ezer láng ragyog. „Az oroszok Sztálin-gyertyákkal tűzdelik tele a túlsó oldalt, mindjárt bombázzák Göncöt!” – mondja Wildner Áron fojtott, száraz hangon –, és valóban, már hallatszanak is a távolból a tompa robbanások. A látvány egyszerre fenséges és félelmetes; Marietta fázósan húzza össze magán a kendőjét, Zsuzsának összekoccan a foga, Wildner Áron és fia megigézve, Engelhart Aranka üres szemekkel bámulja az eget. „A háború megérkezett. Csukjuk be a spalettákat.” – töri meg a csöndet Marietta, de a többiek mintha meg sem hallanák, egyedül anyósa mond valami olyasmit, hogy „miket beszél maga, nem minket bombáznak”, de a két agyvérzés miatt, amik férje halála után érték, szavait alig lehet érteni.

Engelhart Aranka negyvenévi házasság után lett özvegy. Férje, Wildner Ádám rövid betegeskedést követően úgy halt meg, ahogy élt: elaludt csendesen. Előző este németül számolt magában, s a reggeli viziten Jónap doktor azt mondta, hogy közel a vég. Engelhart Aranka azonban nem hitte – vagy inkább nem akarta tudomásul venni –, végezze a napi rutinfeladatait, majd elment a templomba, beült az első padba, a Wildnerek padjába, s megnyugodott.

Az Úrfelmutatás csöndjébe hasított bele az ajtónyikorgás. A hívekkel egyszerre fordult hátra, majd meglátva menyét, szó nélkül felállt, és senkire nem nézve kivonult a ragyogó januári napsütésbe.

A kemény tél ellenére tavasziasan sütött a nap a temetéskor. Nagy temetés volt, két megyei hajdú teljes díszben állt őrt a koporsó két oldalán, eljött az alispán, Kassa polgármestere, a város és a megye notabilitásai, sok rokon, még több barát és ismerős, rengeteg koszorú, hófehér krizantémok, szegfűk és liliomok fűrödtek a hóban.

Wildner Ádámnak, a galamblelkű öregúrnak megadatott, hogy ne érje meg a pusztulást. Abban a tudatban halt meg, hogy '38-ban helyreállt a világ rendje: az elszakítottak visszatértek. Akkor halt meg, amikor a kis Don-menti falunál, Urivnál az oroszok áttörték a második magyar hadsereg arcvonalát, és Áron fia lefagyott lábakkal vonszolta magát hátrafelé.

A nyilas hatalomátvétel és Gönc bombázása után feszült várakozással telnek a napok. Fordul a világ, de még nem tudni, merre. A háború, mint valami csúszó-mászó kúszik előre, néha föl villan a remény, hogy másfelé kanyarodik, de az ágyúszó az éjszaka csöndjében egyre közelebről és egyre erősebben hallatszik.

„Történten végre valami, ettől a bizonytalanságtól a legrosszabb bizonyosság is jobb!” – fakad ki Marietta, de csak a hírek érkeznek, és azok egyre fenyegetőbbek. „Abaúj és Zemplén határán óriási harcok folynak, hadosztályok és ágyúk százai viaskodnak egymással” – mondja be az angol rádió magyar adása, és azzal, hogy nem minket bombáznak, legfeljebb Engelhart Aranka áltatja magát.

Az óhaj, hogy történjen valami, a hónap utolsó napján teljesül: katonák érkeznek – egy honvédszázad munkaszolgálatosokkal kiegészítve –, hogy úttorlaszokat, fedezékeket építsenek. Házakhoz szállásolják be őket, parancsnokuk, egy máramaroszigeti főhadnagy a legényével Wildnerékhez fészkel be magát, de nem sok vizet zavar: korán megy, későn jön, végtelenül udvarias és hallgatóg.

Megérkeznek a katonák és menekülnek a civilek. Szlovákokat nemigen látni közöttük, leginkább a magyarok futnak már-már hisztérikus félelemmel nyugatra, a haldokló sárkány barlangjába, mert azt hiszik, ott menedékre lelnek. Futnak, mert az oroszoktól, a szlovákoktól és a partizánoktól külön-külön is félnek, de ha arra gondolnak, hogy a háború után, a szláv testvériség jegyében ezek hárman egymás keblére borulnak majd, még inkább rájuk tör a félelem.

Miután az oroszok áttörik magukat Duklánál, az ágyúszót már nappal is lehet hallani. „A megvert német csapatok Kassa irányába özönlének”, „a frontot tervszerűen vonjuk vissza” harsogja egymás ellenében az angol és a nyilas rádió, és Marietta bátyja táviratozik: „a határzóna életveszélyes, gyorsan be a városba, amíg még lehet!”.

December első napján a magyar építőszázad helyére harcoló német SS-alakulat érkezik. Beszállásolják magukat a parókiára, az iskolába, a felső falu összes házába, lefoglalják a szekereket, lovakat, Wildner Áron autóját, és igénybe veszik a kúria nyugati szárnyát is.

Parancsnokuk, a német százados közel sem olyan udvarias, mint a magyar főhadnagy volt, szárazon kopog a hangja, ahogy a hadicélokra hivatkozva közli a bekvártélyozást. Mintha unná a saját szövegét, beszéd közben végig kifelé néz az ablakon, s amikor befejezi, sarkon fordul, és pattogó hangon adja ki embereinek a parancsot: a templom mögé két aknavetőt, a papkertbe hegyi ágyúkat, a park északi és nyugati sarkába géppuskaállásokat telepíteni!

A védelemre berendezkedő seregnek köze nincs a híres német elit-alakulatokhoz, mint a sáskák pusztítják, amit érnek: kihányják a pincéből a krumplit, hogy fedezéket építsenek belőle, kiűrik a magtárakat, s fölesznek mindent.

A százados karikás, mélyen ülő szemével, szürke arcával gyomorhajos ember benyomását kelti. Esténként, az első néhány snapsz után búsképű lovaggá változik, később, amikor már nagyon sokat ivott és nagyon nekibúsult, az asztalt csapkodva olyasmiket kiabál, hogy megmutatja a Führernek, hogy csak azért is életben marad, s az aztékok, inkák és maják ideje lejárt, belőle nem lesz emberáldozat. A százados különben normális, csak a több száz liter snapszról, amit az évek során magába döntött, tör ki rajta ivás közben az örület. A szesz a keleti harctéren lett ugyanolyan

létszükségleti cikk a számára, mint a kenyér, mert nélküle felfoghatatlan és csudálatos, hogy miközben csak vonul és vonul visszafelé, még mindig nem esett el, s hiába megtett már kétezzer kilométert, ugyanannyi választja el az otthonától.

Az ágyúkat és aknavetőket az oroszok hamar fölfedezik. Tiszta, fényes az idő és kitűnőek a látási viszonyok aznap. Hirtelen, a semmiből érkeznek a repülőek. Tucatnyi szovjet gép, nyomukban ugyanannyi német stuca. Először egyáltalán nem tűnnek veszélyesnek, törzsükön ezüstösen csillog a napfény, ahogy a levegőben le s fel bucskázva egymásra vadásznak. A játékos fogócska illúziója azonban az első kilőtt géppel szertefoszlik: zuhan-zuhan a gigantikus égő madár az égből lefelé, pillanatok alatt eltűnik a Szurok mögött, egy lélegzetvételtől is kevesebb időre elcsöndesül a világ, aztán fölhangzik az irtózatosszerű robbanás, amelybe beleremegnek az ablakok. Ugatnak a gépágyúk, böngnek a repülőgép-motorok, újabb süvítő hang, s a parókia felől lángoszlop villan. Sárgából barnába játszó füst gomolyog, Marietta Zsuzsát és az anyósát húzza maga után a pince felé, Wildner Áron rohanást jön a majorból, és már messziről üvölti a fiának, aki a teraszon, az oszlopnak támaszkodva figyeli az eget, hogy hasra, s máris hullanak a repeszek. András, a pincejárat felé szaladva képtelen megállni, hogy ne hajoljon le egy vörösbe játszó vasdarabért, de az annyira forró, hogy sziszegve ejti el, közben apja képtelen abbahagyni a szidást, amiért könnyelműen kiállt az eget bámulni, a légi csata azonban legalább annyira lenyűgöző, mint amennyire félelmetes, s ő legszívesebben az ajtóban lecövekelve nézné végig.

A légitámadást követően Marietta egy percig sem akar tovább Nádasdon maradni, s mintha támogatót keresne szándékához, a századost a hadi helyzetről kérdezi. „Az a feladatunk, hogy a végsőig tartsuk az állásainkat.” – feleli az, de rögtön hozzáteszi, hogy az oroszok már Budapest alatt járnak, és a civilek hülyék, ha azt gondolják, hogy fordítani lehet a háború kimenetelén. Hirtelen azonban észbe kap, hogy Marietta is civil, és őt, akinek jelenlétében elszáll a közönye, és remegni kezd az arcizma s a szemhéja, végképp nem szeretné megbántani. Hogy zavarát leplezze, páncélosokról és légelhárításról beszél, aztán magával ragadja a hév, s mintha csak bevetés előtti eligazítást tartana, széles mozdulatokkal a levegőbe rajzolja a zempléni és abaúji hegyeket, meghúzza a Kárpátok vonalát, rámutat a hágókra, teszi mindezt oly szemléletesen, hogy a három irányból orosz gyűrűbe fogott Kassa, mint valami sziget, rajzolódik ki hallgatósága előtt. „Józan ésszel hogyan képzelheti bárki, hogy miután áttörték magukat Duklánál, bevették Svidniket, övék a halál völgy és az 534-es magaslat, amely több mint húszszor cserélt gazdát, itt, ezen a lapályon meg tudjuk őket állítani?” – kérdezi végtelen kiábrándultsággal, s ők, anélkül, hogy tudnák, melyik az 534-es magaslat és hol van a halál völgy, szintén úgy gondolják, hogy ez valóban elképzelhetetlen.

A menni vagy maradni vitája nem a légi csata vagy a százados szavaira lánghat föl Wildner Áron és felesége között, a menekülési lázzal és a nyilas örülettel egyidejűleg kezdődött. Ez az első alkalom harmincévnyi házasságuk alatt, hogy képtelenek egymással szót érteni. Eleinte még figyelnek rá, hogy a gyerekek ne legyenek fültanúi a veszekedéseknek, később nem bírják megállni, s ebédnél, vacsoránál, vagy amikor híre jön, hogy tömérdék élelmiszerral felszerelve már Feketék is behurcolkodtak Kassára, sorolják a maguk érveit.

„Kassa kapuja vagyunk, a határzóna életveszélyes, ugyanolyan nagy harcok lesznek itt is, mint a hegy túloldalán. A katonáktól – legyenek németek vagy oroszok – minden kitelik, a legrosszabbra kell fölkészülni. A front kellős közepén nincsenek törvények, csak golyók meg bombák, amelyek válogatás nélkül ölnek, a szláv testvériség és partizánfelkelés se menti meg még a szlovákokat sem.” – ezek Marietta leggyakoribb érvei, és rendszerint még hozzájuk biggyeszti azt is, hogy ha senki másra, legalább Bertire hallgatnia kellene a férjének, hiszen az mégiscsak vezérőrnagy és megjárta Oroszországot.

– A birtokot nem hagyhatom, és anyám is mozdíthatatlan, miért nem vagy tekintettel rá? Erővel nem pakolhatom föl egy autóra vagy szekérre! – veti ellene Wildner Áron.

– Anyád egy makacs öregasszony, miért kellene tekintettel lenni rá, ha ő soha senkire nincs? Az enyém egyedül van, neki nem jár ki a tekintet? – és újból visszakanyarodik oda, hogy a bátyja megmondta, maradni életveszélyes, és ő nem óhajt célpont lenni, a Mészáros utcai ház óvóhelye pedig bombabiztos. Aztán, az érvekből kifogyva, vagdalogni kezd:

– Lázban égsz, a fejleményeket várod, de ha rólam van szó, olyan vagy, mint egy hideg kőszobor. Mindig csak a haza meg a kötelesség, de az, hogy nekünk bajunk eshet, téged egyáltalán nem érdekel!

Biztonságosabb – dohogja tovább Wildner Áron felesége szavait – ugyan, mihez képest az, amikor biztonság régóta nem létezik. Berti azt sürgönyzi, hogy a határzóna életveszélyes, de Kassának még a front sem kell hozzá, hogy

az legyen. Marietta elfelejteni látszik, hogy a hatalomátvétel után a nyilasok első dolga volt kinyitni a téglagyárat, hogy a zsidók után legyen hely az újabb ellenségnek. Háború- és németelleneseknek, partizánoknak, katonaszökevényeknek, baloldaliaknak, a hungarista állameszme ellenségeinek, a kellően el nem kötelezetteknek. Az elkötelezettség mértékét és mibenlétét ismeretlen kritériumok alapján ők határozzák meg, és senki nincs biztonságban. Százával szedik össze az embereket, zárják vagonokba és internálják őket. Viszik a vármegyei tisztviselőket, a városi hivatalnokokat, orvosokat, egyetemi hallgatókat, kereskedőket, a kórházból a diétás főnövért és az igazgató titkárnőjét, olyanokat, akik nyilvánosan soha életükben nem szóltak egy szót sem. Legtöbbjüket egyszál ruhában vagonírozzák be, van, akinek sikerül némi ruhafélét és ételmelet bejuttatni, de legtöbbször a csendőrök elkergetik a vagonok közül a segíteni akarókat.

Már számon sem lehet tartani, ki mindenkit hurcoltak el, de a tömeges letartóztatásoknak nem akar vége szakadni. „Hallotta?” – suttojják szélteben-hosszában valamelyik nyilas főember kijelentését, mi szerint újabb kétezer lista készült a megbízhatatlanokról, és úgy hírlík, azon az ő neve is szerepel.

Az általános mozgósítás örve alatt az iskolapadból rángatják ki a levente-korosztályt, és hiába ígéri meg Tanító Béla hadtestparancsnok, hogy nem engedi a nemzet színe-virágát Németországba, ágyúötletéknél vinni, az SS-sel senki, még egy hadtestparancsnok sem packázhat.

Szemben Kassával, amely annyi elfoglaltságot ad a nyilasoknak, hogy nem győzik, az olyan kis falura, mint Nádasd, a figyelmük kevésbé terjed ki. Itt különben sincsenek hóbörgő nyilasok, a katonák pedig nem törődnek leventékkal, bujkáló zsidókkal, nem vadásszák és akasztják a civileket, mert semmi más nem érdekli őket, csak az, hogy túléljék. Itt Andrást el lehet bújtatni, biztonságban van.

Azonban bármivel érvel, Marietta mintha meg sem hallaná, s amikor sokadszor is annyit válaszol, hogy „Igaz, igaz, de a nyilasok mindezek ellenére sem a Vörös Hadsereg”, tehetetlenségében kicsúszik a száján, amit nem gondol komolyan, és azonnal megbán: „Miattad Andrásból nem lesz ágyúötleték, de csak menj, ha annyira akarsz, és vissza se nézz!”.

Amilyen langymeleg volt az ősz, olyan kemény lett a tél. Félméteres hó borít mindent, s ha feltámad a metsző északi szél, napokig nem ül el. Majdnem, mint Oroszországban, '42 telén. Felesége a kis Zsuzsával két hete költözött be Kassára, s Wildner Áron amikor csak teheti, rohan meglátogatni őket. December 18-án is hozzájuk igyekszik két nagy kerek kenyérral, mert a városban már akadozik az ellátás, de van még a hátizsákjában cukor, olaj és kávé is. Zsúfolt az országút, rajta kívül azonban nincs senki, aki Kassa felé tartana, kifelé igyekszik onnan mindenki. A menekülő a visszavonuló csapatokkal keverednek, a teherautóktól, ágyuktól, páncélautóktól és a tömött sorokban szembejövő gyalogságtól alig lehet haladni. Légi támogatás nélkül vonulnak visszafelé a katonák, szemükben riadalom, mert bármikor megjelenhetnek az orosz raták, és alacsonyan szállva végiggéppuskázhatják őket. Bocskai-sapkás leventék csoportja ékelődik közéjük, tizenhat-tizennyolc éves gyerekek úgy kétszázán, fegyvere csak az őket kíséző SS-katonáknak van.

Menetoszlopuk Wildner Áron számára saját, két évvel korábbi vánszorgását idézik az orosz télben, s éktelen haragra gerjed. Eszébe jut, hogyan lökdösték le a németek őket a teherautókról, amikor próbáltak fölkapaszkodni, és hogyan ütötte puskatussal a lócitromban magot kereső szerencsétlen honvédet az SS-Sturmbannführer. „Akárcsak bennünket, a vágóhídra hajtják ezeket is!” – füstölög magában –, s bármennyire gyerekes dolog és bosszúnak végképp nem nevezhető, a következő német autó elől nem húzódik le az út szélére.

Sem ő, sem Marietta nem mondja ki, de mindketten tudják, hogy Kassa végső óráit éli, s ez az utolsó találkozás. Wildner Áron kényeztetni, becézni szeretné a feleségét, akinek hiánya szinte már fáj, de az csak baljós álmokról beszél, és folyton Andrásról kérdez. Pedig egy szót sem szólt neki arról, amit az úton látott, és nem szól arról sem, amit Fodor tiszteletestől hallott, aki a barátja, s akihez mindig benéz a lelkeszi hivatalba, ha Kassán jár.

A tiszteletes gyülekezete révén, amelyhez a nyilas fővezértől Tanító vezérőrnagyon át a szökött katonáig oly sokféle ember tartozik, mindenről tud, ami a városban történik. Amióta a rádióhallgatásért deportálás jár, s az újságok a náci propaganda szócsövévé silányultak, Wildner Áron tőle szerzi a híreket.

„Néhány szovjet harckocsi tegnap majdnem berohant Kassára. Telepítik hátrafelé a hadikórházat, éjjel-nappal viszik a sebesülteket. A leventéket vadásszák, végigplakátolták Kassát a nyílt parancssal, hogy jelentkezniük kell. Tanító vezérőrnagy nyilas megfigyelés alatt áll, apátiába süllyedve szemléli az eseményeket. „Esküszegő hadsereg mást nem érdemel!” – ezzel rázott le bennünket, amikor felkerestük, hogy állítsa le a fiatalok összeszedését. Mindig este viszik őket. A Vasút utcán, fegyveres kísérettel. Mennek a batyujukkal, pont úgy, mint tavasszal a zsidók. Még a vagonok is ugyanazok. Vigyázz a fiadra, eszébe ne jusson jelentkezni!” – teszi hozzá a hírcsokor végéhez.

Wildner Áron mindebből semmit nem ad tovább a feleségének, „András és mindenki más jól van, élelemben nincs hiányunk, és kijövünk a katonákkal is” – nyugtatja, és reménykedik, hogy a transzportok híre a Mészáros utcába nem jutott el.

Késő délutánra jár, indulni kellene, mert rövidek a napok, és mindjárt besötétedik. De Zsuzsa egy percre sem tágít mellőle, s Marietta is olyan bizonytalanul mondja, hogy ideje elköszönni. Búcsúzóul nagyon szeretne adni neki valamit, a hátizsákot azonban érkezéskor kipakolta, így jobb híján egy köteg bankjegyet vesz elő a zsebéből, de csalódik, mert Marietta visszautasítja, mondván, hogy ennyi pénz bajt hoz rá. Amikor azonban kikíséri, hirtelen a pince felé húzza, meg akarja mutatni, milyen komfortos lett a vaskályhával, a sodronyokkal és a falvédővel, amit a falra szögezett, hogy ne süssön a hideg. A pince falvédőstől is pince – gondolja magában, de ezt világgért ki nem mondaná, inkább átkarolja, maga felé fordítja, a blúzát gombolja, s ő nem ellenkezik.

„A németek befészkeltek magukat mindenhová, kiraktak bennünket a majorba, most már minden mindegy, aminek pusztulnia kell, úgyis elpusztul, holnap beköltözünk, és újból együtt leszünk!” – hadarja az ölelkezés végén. Marietta boldog, repes és rohan, hogy Zsuzsával is megossza a jó hírt.

Hazafelé még mindig zsúfolt az országút, mégis gyorsan halad, mert beáll egy német dzsip mögé. Erősen szürkül, Csány alatt azonban vöröslök az égálja. Különös – suhan át rajta –, naplemente nem lehet, hiszen hetek óta szürke felhők gomolyognak az égen, de nem törődik tovább a furcsa fényekkel, mert gondolatait a költözés köti le, meg a harc, amit anyjával meg kell vívnia.

– Nagymama halálra aggdotta magát, mert a rádió bementa, hogy az orosz csapatok tíz kilométerre vannak Kassától. Százszor megkérdezte, mikor jössz már, és egyfolytában azt hajtogatta, hogy tíz kilométer semmi, fele a húznak – fogadja otthon András.

– Mégiscsak igaz a hír, hogy néhány cirkáló harckocsi tegnap majdnem berohant Kassára, anyadék biztonságban vannak, megyünk mi is, mielőtt bezárul az ostromgyűrű, a tiszteletes úr azt üzeni, eszedbe ne jusson leventének jelentkezni – hadarja egy szuszra a fiának, de anyjával szót váltani sem érkezik, mert menekülő honvédek érkeznek, s hozzák a hírt, hogy ég a csányi malom, a németek felgyújtották.

Hát ettől vöröslök az égálja! A malom után a híd következik! – hasít belé a felismerés, és ellentmondást nem tűrő hangon fordul anyjához: „beme gyünk mi is Kassára, amíg még lehet!”. Csudálatos módon azonban Engelhart Arankát egyáltalán nem kell gyözködni, máris kiadja Mártának az utasítást: „csomagolni!”.

Családi ezüst, festmények, ágybeli, ruhanemű, étkezés; minden, ami mozdítható és érték bőrdöngőbe, ládába, dobozokba kerül, mielőtt azonban a négy megpakolt szekérré ráhúznák a ponyvát, Engelhart Aranka gondol egyet, és a varrógépet, s az őt hat éves kislányként ábrázoló Barabás-festményt mégiscsak visszaveszi, és Márta gondjaira bízta.

Az SS-század éppen olyan hirtelen tűnt el, mint amilyen váratlanul érkezett. Az oroszok a hegy túloldalán már bevették Hollóházát és Kékedet, a környék tele partizánnal, a Szurok és a Domáska felől állandóan géppuskaropogás hallatszik, s a menekülő honvédcsoportok egyre csak érkeznek. Mindenki járművet akar, homokfutót, szekeret, bármit, de sok a katona és Nádasdon jószerevel senkinek nincs már semmije, így jobb híján mennek tovább, hátha másutt szerencsével járnak.

A következő falu Zsadány, ahol még áll a híd. Az utolsó a Hernádon. A németek azonban nem törődnek szövetségesükkel, amikor visszavonják őket a folyó mögé, fölrobbantják, s ezzel a leszakadó magyar honvédek százai rekednek az innenső parton. Nincs már hová hátrálniuk, megindulnak hát a hegyek felé, hogy ott próbáljanak az egérfogóból kibújni, de egyenesen a szlovák partizánok vagy az oroszok karjaiba futnak.

Sűrű, sötét az este, mire Wildner Áron Márta és András segítségével végez a csomagolással, de a szekerek elé már csak a lovakat kell befogni, s korán reggel lehet indulni. Az ég alja még mindig vörösen lángol, amikor újabb leharcolt, fáradt honvédcsoport érkezik. A legénység az istállóba fészkelte be magát, a tiszteket a házigazda beinvitálja a házba, és vacsorát ad nekik. Hálásak, de végtelenül csüggedtek, s alighogy lenyelik az ételt, indulnak tovább. Wildner Áron órák múltán veszi csak észre az istállóban a két katonát, akik olyan eltökéltséggel jelentik ki, hogy megadják magukat az oroszoknak, hogy szó nélkül magukra hagyja őket.

Hajnaltól furcsa neszezésre ébred; a zaj mintha az istállóból jönne, a jószágok vagy a két katona azonban nem okozhatja. Magára kapkodja a ruháit, de még mezítláb van, amikor kopognak. Sietve nyitja ajtót, nehogy a többiek fölédre jöjjenek. Egy orosz tiszt áll a küszöbön, cigarettát kér, egy szálat kivesz a pakliból, és már fordul is kifelé. Utána indul, az orosz azonban visszaintja azzal, hogy veszélyes, majd határozott léptekkel átvág az udvaron. Olyan nagy a csend és olyan fagyos a föld, hogy csizmája sarkának kopogása messzire hallatszik. Már majdnem eléri a kutat, amikor hirtelen fölugrat egy géppuska. Cigarettát tartó keze a levegőbe lendül, teste félfordulatot tesz, csodálkozó pillantását Wildner Áronra szegezi, s lassan, óvatosan, mintha vigyázna valamire, összecsuplik.

A lövések a szomszédokból, a szalmakazal tetejéről jönnek, oda fészkelte be magát a géppuskás. Válaszul az oroszok célba veszik a portát – a szalmakazal lángokban áll, a golyózápor, mint vajban a kés, hasítja a házat –, s nem kell hozzá tíz perc, hogy szitává lőjenek mindent.

A hajnali fegyverroport Wildner Áron anyját és fiát is kiugrasztja az ágyból. Hálórúhában, egymásba kapaszkodva, a földön lapulva vészlik át a tűzharcot. Amikor csend lesz, és az ablakhoz merészkednek, autókkal, lovakkal, pufajkás, usankás oroszokkal tele az udvar. A négy megpakolt szekérnek azonban hűlt helye. Éjszaka a németek, a magyarok vagy hajnalban az oroszok hajtották el? Nincs kit kérdezni felőle.

Nádasdon az oroszok nem ejtettek foglyot. Egyet sem. Az istállóban a két magyar katonát helyben agyonlőtték, s akik a Hernádon innen rekedtek, azoknak sem volt irgalom.

Metaanyag – lambdaprint, 2009